

OPINIE I KOMENTARZE FRDL

OPINIA nr 20/2024

PODEJŚCIE SAMORZĄDU LOKALNEGO DO PARKÓW PUBLICZNYCH WE WSPÓŁCZESNYM POLSKIM MIEŚCIE

Dr Maciej Kędziński

Wstęp

Parki miejskie mają wpływ na prawidłowe funkcjonowanie każdego miasta. Tereny te filtrują zanieczyszczone powietrze, regulują wilgotność oraz chronią florę i faunę. Dla mieszkańców stanowią zielone enklawy, które pełnią rolę zdrowotną, społeczną i kulturową. Bywają również jedyną szansą na kontakt mieszkańców miasta z naturą, choć tak naprawdę publiczne parki są przykładem przyrody „sprowadzonej” przez człowieka w miejską przestrzeń.

W niniejszym tekście został podjęty istotny temat dotyczący podejścia samorządów lokalnych do parków publicznych. Analizę poprzedził wnikliwy rys historyczny rozwoju idei miejskiego ogrodnictwa na ziemiach polskich od czasów zaborów do XXI wieku. Wymieniono pionierskie ogrody publiczne, ale także te największe i najbardziej okazałe, które przetrwały do czasów dzisiejszych.

Działania samorządu lokalnego ukazano na przykładzie wybranych miast, m.in. Poznania, Warszawy, Gdańska oraz Gdyni. To właśnie w tych dużych miastach powstały interesujące założenia parkowe, wypełnione nowoczesną oraz innowacyjną infrastrukturą. Do analizy zakwalifikowano parki miejskie, które otwarto w 2024 roku. Uzupełnieniem tego wątku jest nakreślenie aktywności samorządu lokalnego w zakresie zieleni w mniejszych ośrodkach miejskich.

W ostatniej części tekstu, poruszono temat kontrowersji, jakie towarzyszą procesom rewitalizacji terenów zieleni. Warto nadmienić, że władze miejskie są krytykowane za podejmowane decyzje w kontekście remontów, choćby zabytkowych parków.

Historia parków miejskich w Polsce

Tęsknota człowieka za naturą w mieście ma długą tradycję reprezentowaną przez dwie kulturowe formy stosunku do przyrody w Europie Zachodniej: przedmieszczańską (feudalny park z zamkiem) i paramieszczańską (willa)¹. Były to enklawy dla wybranych, czyli park za zamkowym murem oraz wille położone w ogrodach. Dopiero rewolucja przemysłowa z XVIII wieku i idące za nią przemiany urbanistyczne doprowadziły do otwarcia

¹ G. Böhme, *Filozofia i estetyka przyrody*, Warszawa 2002, s. 54.

parków dla wszystkich mieszkańców miast. Parki stały się oazami czystości i relaksu, w przeciwieństwie do zanieczyszczonych i brudnych ulic takich metropolii, jak Londyn czy Paryż. Równoległe projekty przebudowy europejskich miast, szczególnie w Anglii, Niemczech i we Francji, sprawiły, że tereny zielone nie były już marginalizowane². Wszak dostrzeżono, iż przyroda sprowadzona do przestrzeni miejskiej, nie tylko ma wpływ na poprawę higieny, ale też na estetykę miasta. Prym w zakładaniu nowych parków publicznych, skwerów, promenad lub *pleasuregardens* wiodł wówczas Londyn³.

Na ziemiach polskich, podobnie jak w Europie Zachodniej, parki nie były ogólnodostępne. Zazwyczaj znajdowały się one przy rezydencjach arystokracji lub klasztorach i bardziej przypominały ogrody. Przełom nastąpił w 1727 roku, kiedy to August II postanowił częściowo otworzyć dla mieszkańców prywatny Ogród Saski w Warszawie⁴. Następnym całkowicie udostępnionym publiczności terenem został warszawski Ogród Krasieńskich. Było to możliwe, dzięki wykupieniu, w 1768 roku, położonego przy nim pałacu na potrzeby państwa⁵. Należy mieć na uwadze, że nadal nie wszyscy mieli prawo spacerować po ogrodach publicznych. Dozorcy wyprasali żebraków, bezdomnych oraz Żydów. Warszawa nie była wyjątkiem w tej kwestii, otóż tak praktykowano również w Europie Zachodniej, gdzie podział na parki, dla bogatych i biednych, utrzymywał się jeszcze pod koniec XIX wieku⁶.

Najstarszym parkiem publicznym w Polsce jest Park Miejski w Kaliszu, który został założony w 1798 roku⁷, w miejscu ogrodów warzywnych należących do jezuitów. W następnych latach park był wielokrotnie przebudowywany i powiększany. Aktywność władz guberni oraz członków Komitetu Parkowego sprawiła, że ogród miejski był regularnie modernizowany⁸. Zmiany te wymusiły nie tylko względy estetyczne, ale przede wszystkim częsta dewastacja parku przez wylewającą rzekę Prosnę. Pod koniec XIX wieku była to wizytówka Kalisza, która przyciągała zarówno mieszkańców, jak i turystów⁹. Na terenie ówczesnego parku ulokowano liczne mosty, altany, zwierzyniec, oranżerię, cieplarnię, wzgórze ze sztucznymi ruinami, tarasy widokowe, kioski, kawiarnie, a nawet zakład przyrodolecznicy. Punktem kulminacyjnym była organizacja Krajowej Wystawy Ogrodniczej w 1912 roku, w ramach której powstał park wystawowy na Łęgu Rypinkowskim, nowa przystań oraz klub wioślarski¹⁰.

Do grona jednych z pierwszych ogrodów publicznych należy także ten w Łęczycy. Prawdopodobnie założony w ostatnich latach XVIII stulecia, na peryferiach miasta w podmokłej dolinie¹¹. Park, oprócz alejek spacerowych, mostków i placyków, na jednym z kanałów posiadał sztuczną wyspę z altaną¹². Wybitny znawca ogrodów, Gerard Ciołek, umniejszał rolę łęczyckiego parku, wskazując jedynie na bogaty drzewostan. Jednak tamtejszy park charakteryzował się unikalnym położeniem w otoczeniu kanałów, na których zimą uprawiano tyżwiarstwo.

² M. Kędziński, *Od idei miast-ogrodów do ruchu partyzantki ogrodniczej. Społeczne i kulturowe aspekty postaw proekologicznych mieszkańców miasta*, Poznań 2022, s. 94.

³ *Ibidem*, s. 90.

⁴ A. Łupienko, *Miejskie parki publiczne zaboru rosyjskiego i austriackiego jako przestrzenie publiczne w drugiej połowie XIX wieku*, [w:] *Architektura w mieście, architektura dla miasta. Przestrzeń publiczna w miastach ziem polskich w „długim” XIX wieku*, red. A. Łupienko, A. Zabłocka-Kos, Warszawa 2019, s. 118.

⁵ *Ibidem*.

⁶ E. Rybicka, *Biopolis – przyroda i miasto*, „Teksty Drugie” 2018, nr 2, s. 63.

⁷ A. Zawadzka, B. Korwel-Lejkowska, J.T. Czocharński, *Zagubieni wśród parków*, „Metropolitan” 2017, nr 2(8), s. 94.

⁸ M. Górzyński, „Dziewiętnastowieczny park miejski w Kaliszu. Historia, władza i komercja w przestrzeni kultury popularnej”, „Kultura Popularna” 2013, nr 3(37), s. 48.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*, s. 50.

¹¹ G. Ciołek, *Ogrody polskie*, Warszawa 1978, s. 180.

¹² S. Kozłowski, M. Borowska, *Rewitalizacja Historycznego Centrum Łęczycy*, „Studia Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN” 2012, nr 144, s. 114.

Wiek XIX był okresem intensywnego rozwoju parków miejskich. Nowe tereny zieleni pojawiały się m.in. w Kielcach (1815), Sieradzu (1825), Koninie (1825), Częstochowie (1826), Słupcy (1826), Janowie Lubelskim (1830), Suwałkach (1832), Radomiu (1834) czy Gnieźnie (1898). Ciótek wskazuje, że na tle innych parków publicznych wyróżniał się, otwarty w 1837 roku, Ogród Saski w Lublinie¹³. Park, położony na zróżnicowanym terenie, odznaczał się malowniczymi krajobrazami oraz wspaniałym krzewostanem i drzewostanem. Do monumentalnych założeń zieleni miejskiej XIX wieku warto zaliczyć Planty Krakowskie, projektu Feliksa Radwańskiego z 1817 roku. Pas zieleni urządzono w miejscu zburzonych murów obronnych i zasypanych fos¹⁴. Tereny te miały dostarczyć nie tylko czystego powietrza, ale i umożliwić podziwianie krajobrazu miejskiego Krakowa.

Po odzyskaniu niepodległości przez Rzeczpospolitą, lokalne władze dbały o dawne ogrody publiczne, wzniesione przez zaborców, ale i rozwijały wielkoskalowe koncepcje dotyczące zieleni miejskiej. W miastach budowano nowe parki i skwery, prowadzono akcje zazieleniania ulic oraz oczyszczano kanały i parkowe stawy. Prężnie działały towarzystwa na rzecz higieny i upiększenia przestrzeni miast. Według Ciótki w okresie międzywojennym wyróżniał się szczególnie Poznań, który posiadał nowoczesny i wzorcowy system zieleni¹⁵. W stolicy Wielkopolski, praktycznie w przededniu II wojny światowej, otwarto jeden z największych parków w mieście, czyli Park Kasprowicza. Z kolei w Łodzi, w latach 1924–1929, budowano rozległy Park na Zdrowiu z ogrodem zoologicznym, stadionem, kortami tenisowymi, ogródkiem jordanowskim i strzelnicą. Warszawa zyskała choćby Zieleniec Wielkopolski, Park Stefana Żeromskiego ze słynną fontanną z rzeźbą *Dziewczyna z dzbanem*, pierwszy na Woli Park im. gen. Józefa Sowińskiego, bądź Park Romualda Traugutta na terenie pofortecznym.

Tereny zielone w PRL, masowo zakładano zwłaszcza w latach 50. i 60. XX wieku. Opiekowano się już istniejącymi parkami i skwerami, ale też urządzano nowe na budowanych osiedlach mieszkaniowych. W tamtym czasie ogrody publiczne utworzono m.in. w Koszalinie (Park przy Amfiteatrze), Gdańsku (Park Zaspą), Elblągu (Park Romulada Traugutta), Białymstoku (Park Centralny), Poznaniu (Park Adama Wodziczki, Park Zwycięstwa¹⁶, Park Tysiąclecia, Park Jurija Gagarina), Bydgoszczy (Park na Wyżynach, Park na Kapuściskach, Park „Balaton”), Łodzi (Park im. „Promienistych”¹⁷, Park Staromiejski, Park Widzewski, Park Rozrywkowy¹⁸), krakowskiej Nowej Hucie (Park Ratuszowy, Park Szwedzki), Lublinie (Park Ludowy) czy Warszawie (Centralny Park Kultury¹⁹, Park przy Pałacu Kultury²⁰, Park Bródnowski, Park Szaserów²¹, Park im. Edwarda Szymańskiego, Park Kaskada, Park Kępa Potocka, Park Romana Kozłowskiego). W wielu parkach, oprócz typowej małej architektury, lokowano również inne obiekty, jak choćby amfiteatry, muszle koncertowe, ogrody zoologiczne, karuzele i boiska sportowe. Do sztandarowych, a zarazem wielkoskalowych projektów dotyczących zieleni miejskiej w PRL warto zaliczyć: Leśny Park Kultury i Wypoczynku w Bydgoszczy z 1973 roku oraz Wojewódzki Park Kultury i Wypoczynku w Chorzowie z 1950 roku. Ten pierwszy, zbudowany w peryferyjnej części miasta, do dziś uznawany jest za największy park miejski w Polsce. Miejsce to sukcesywnie spełniały różne atrakcje, jak choćby zwierzyniec, ogród botaniczny, stadnina koni oraz wesołe miasteczko²². Ogromne inwestycje poczyniono w ramach parku znajdującego się na styku Katowic i Chorzowa. Właśnie tam, w latach 50. i 60. XX wieku, otwarto m.in. Stadion Śląski, amfiteatr, ogród zoologiczny, lunapark,

¹³ G. Ciótek, *Ogrody polskie*, Warszawa 1978, s. 180.

¹⁴ *Ibidem*, s. 182.

¹⁵ *Ibidem*, s. 216.

¹⁶ Obecnie Park Manitiusa.

¹⁷ Obecnie Park im. Szarych Szeregów.

¹⁸ Obecnie Park im. Baden-Powella.

¹⁹ Obecnie Park Marszałka Edwarda Rydza-Śmigłego.

²⁰ Obecnie Świętokrzyski.

²¹ Obecnie Park im. Józefa Polińskiego.

²² M. Skorupski, *Leśny Park Kultury i Wypoczynku w Bydgoszczy*, „Sylwan” 1991, nr 6, s. 65–66.

planetarium, kolejkę wąskotorową i linową, halę wystawową, rosarium, alpinarium, ośrodek sportów wodnych czy najwyższą na świecie szklarnię wieżową²³.

Po upadku komunizmu, w latach 90. XX wieku, parki publiczne i skwery w polskich miastach stały się miejscami, które nie zachęcały do spacerów czy odpoczynku. Niedoinwestowana infrastruktura parkowa szybko zaczęła popadać w ruinę, a nierzadko była dewastowana. Zieleńce „straszyły” zaniedbanym drzewostanem i zniszczoną małą architekturą. W parkach coraz częściej dochodziło do napadów na przechodniów bądź libacji alkoholowych. Dopiero w XXI wieku władze samorządowe, żywiej zainteresowały się terenami zielonymi, które bywają wizytówkami miast. Dopyływ finansów oraz rosnąca świadomość wśród urzędników i mieszkańców, przyczyniły się do rewitalizacji parków publicznych, a nawet zakładania nowych terenów zieleni, w tym takich form, jak parki kieszonkowe czy linearne.

Parki publiczne na miarę XXI wieku. Wybrane przykłady nowych założeń z polskich miast

Poznań

Jedną z większych inwestycji w XXI wieku jest Park Rataje, który oddano do użytku w 2018 roku. Park pod względem powierzchni, wynoszącej 14 ha, ustępuje jedynie poznańskiej Cytadeli. Jak wskazuje nazwa terenu, został on założony w dzielnicy Rataje, zamieszkiwanej przez 40 tysięcy osób. Sam park ulokowano na nieużytkach lub obszarach częściowo zagospodarowanych, pomiędzy osiedlami mieszkaniowymi z „wielkiej płyty”. Teren, zgodnie z planem, podzielono na 9 stref tematycznych: But 1 wzdłuż ulicy Kruczej, But 2 w środku Osiedla Jagiellońskiego, strefa od ulicy Kruczej do ulicy Wyzwolenia, Aleja drzew pamięci, ścieżka kolei średzkiej, rozbudowa istniejącego ciągu komunikacji pieszej w obszarze „F”, skansen Średzkiej Kolei Powiatowej, Ogród Zmysłów i terenowy park rowerowy²⁴. Na uwagę zasługuje zwłaszcza strefa związana z kolejką wąskotorową oraz ogród zmysłów. Otóż, dawniej przez Rataje przebiegała linia Średzkiej Kolei Powiatowej. By upamiętnić ten fakt, sprowadzono do parku dwie lokomotywy i wagon restauracyjny²⁵. W skansenie udało się też odtworzyć ślad dawnych torów, a na specjalnym placu ustawiono przystanek z ławkami i tablicami informacyjnymi²⁶. Park jest przystosowany dla osób niepełnosprawnych, którzy mogą korzystać ze specjalnej strefy ogrodu sensorycznego. To tam wybudowano ogród zapachowy ze strefą relaksu, interaktywny plac zabaw oraz dydaktyczną ścieżkę sensoryczną²⁷. W pozostałych strefach pojawiły się m.in. pergole, plac zabaw, tor *parkour*, fontanna i siłownia dla seniorów²⁸. Nowy park w tej części Poznania był bardzo potrzebny mieszkańcom. Według władz lokalnych projekt ten zapobiegł postępującej redukcji terenów zieleni na Ratajach oraz podniósł poziom atrakcyjności miasta, jako miasta zielonego²⁹. Poznański park to największa inwestycja w kraju w zakresie zieleni miejskiej po 1989 roku.

²³ A. Borowik, Park Śląski w Chorzowie. Projekty i realizacje z lat 1950–1989, Warszawa 2020, s. 20–115.

²⁴ Park Rataje, <https://www.poznan.pl/mim/wortals/zzm/-p.62938.64258.html> (dostęp: 12.09.2024).

²⁵ Lokomotywa i wagon już w Parku Rataje, <https://www.rynek-kolejowy.pl/wiadomosci/lokomotywa-i-wagon-juz-w-parku-rataje-88260.html> (dostęp: 12.09.2024).

²⁶ Miedzy blokami stanęła lokomotywa, <https://tvn24.pl/poznan/poznan-miedzy-blokami-stanela-lokomotywa-ma-przy-pominac-o-historii-ra860409-ls2338447> (dostęp: 12.09.2024).

²⁷ Park Rataje w Poznaniu prawie gotowy. Powstaje "ogród zmysłów" i skansen zabytkowych lokomotyw, https://www.propertydesign.pl/architektura/104/park_rataje_w_poznaniu_prawie_gotowy_powstaje_ogrod_zmyslow_i_skansen_zabytkowych_lokomotyw,18376.html (dostęp: 12.09.2024).

²⁸ Park Rataje, <https://pim.poznan.pl/inwestycje/archiwum-wspolfinansowanych-ze-srodkow-ue/park-rataje> (dostęp: 12.09.2024).

²⁹ Park Rataje, <https://pim.poznan.pl/inwestycje/archiwum-wspolfinansowanych-ze-srodkow-ue/park-rataje> (dostęp: 12.09.2024).

W 2023 roku władze Poznania zapowiedziały, że na Górczynie powstanie nowy park linearny, o powierzchni 11 ha. Wzorowany na nowojorskim *High Line*, teren zieleni zająłby obszar po dawnych torach „kolei berlińskiej”³⁰. Projekt zakłada zagospodarowanie budynków kolejowych na funkcje kulturalne, sportowe i gastronomiczne oraz postawienie infrastruktury sportowo-rekreacyjnej³¹. Przebudowie ulegnie układ drogowy w tej części miasta. Początkowo na Górczynie nie zamierzano otwierać nowego parku, ale przeznaczyć teren pod osiedla mieszkaniowe. Mieszkańcy dzielnicy sprzeciwili się tej decyzji, twierdząc, że deweloper zlikwiduje tamtejsze torfowiska, a w ich miejsce wzniesienie wieżowce przysłaniające zabudowę willową³². Ostatecznie doszło do konsensusu, a miasto zaproponowało budowę rozległego parku w ramach planu zagospodarowania przestrzennego.

Na początku 2024 roku ogłoszono, iż jednostka obszarowa Łacina, będąca częścią Rataj, w niedalekiej przyszłości zyska park publiczny. Przestrzeń tego nieformalnego osiedla wypełniają głównie deweloperskie bloki i galeria handlowa *Posnania*. Z powodu niedostatecznej liczby terenów zieleni, miasto rozpisało konkurs dla studentów poznańskich uczelni, na stworzenie koncepcji zazielenienia Łaciny³³. W projekcie, oprócz władz miejskich, uczestniczy lokalna parafia, Fundacja Zakłady Kórnickie i Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Warszawa

Latem 2024 roku w stolicy kraju, otwarto pierwszy z trzech zaplanowanych parków linearnych. Nowy park na Bielanach ma 2 kilometry długości i charakteryzuje się bogatą roślinnością: krzewami, drzewami, ozdobnymi trawami oraz miododajnymi bylinami³⁴. Drugi z parków linearnych „Suwak” powstaje na Służewcu Przemysłowym. Zielony teren o powierzchni 2 ha rozwija się wzdłuż linii kolejowej³⁵, a jego otwarcie zaplanowano na III kwartał 2024 roku. Oprócz licznych nasadzeń w parku przewidziano miejsce na ogród deszczowy i łąkę kwietną³⁶. Natomiast trzeci z parków będzie oddany do użytku w 2026 roku, nad tunelem Południowej Obwodnicy miasta. Jednakże to nie wszystkie parki linearne w Warszawie. W marcu 2024 roku z nowego parku mogli cieszyć się mieszkańcy Wilanowa. Zaprojektowany w kształcie łańcucha DNA teren zieleni, podzielono na sześć stref: dwa place dla młodzieży, plac dla seniorów z ogrodem różanym, plac gier, plac spotkań sąsiedzkich oraz plac *co-workingowy*³⁷. Park ten jest przykładem przestrzeni, gdzie spotykają się różne pokolenia, zamieszkujące „Miasteczko Wilanów”.

Do większych inwestycji w stołeczną zielenią miejską należy zaliczyć rewitalizację Parku Akcji „Burza” na Mokotowie z 2023 roku. Modernizacja polegała na wybudowaniu m.in. ścieżki przyrodniczej, kładki wśród drzew i strefy rekreacyjnej dla dzieci³⁸. Remontowi poddano też Kopiec Powstania Warszawskiego³⁹. Zadbano o nasadzenia na

³⁰W Poznaniu może powstać nowy park, <https://www.poznan.pl/mim/info/news/w-poznaniu-moze-powstac-nowy-park.195088.html> (dostęp: 12.09.2024).

³¹Ibidem.

³²P. Antuchowski, *Mieszkańcy Górczyna wygrali walkę o zieleni. Park linearny powstanie w Poznaniu dzięki najdroższemu planowi w historii*, <https://gloswielkopolski.pl/mieszkanicy-gorczyzna-wygrali-walke-o-zielen-park-linearny-powstanie-w-poznaniu-dzieki-najdrozszemu-planowi-w-historii/ar/c9-18012811> (dostęp: 12.09.2024).

³³Na Łacinie powstanie nowy park. Ogłoszono konkurs, <https://www.poznan.pl/mim/info/news/na-lacinie-powstanie-nowy-park-ogloszono-konkurs.222052.html> (dostęp: 12.09.2024).

³⁴Park linearny na Bielanach prawie gotowy, <https://um.warszawa.pl/-/park-linearny-na-bielanach-prawie-gotowy> (dostęp: 13.09.2024).

³⁵Rozpoczyna się budowa Parku Linearnego Suwak, <https://um.warszawa.pl/-/rozpoczyna-sie-budowa-parku-linearnego-suwak> (dostęp: 13.09.2024).

³⁶Nowy park w Warszawie coraz bliżej, <https://um.warszawa.pl/-/nowy-park-w-warszawie-coraz-blizej> (dostęp: 13.09.2024).

³⁷Park na Osi Królewskiej otwarty!, <https://wilanow.um.warszawa.pl/-/park-na-osi-krolewskiej-otwarty-> (dostęp: 13.09.2024).

³⁸Park pod Kopcem Powstania Warszawskiego znów otwarty, <https://um.warszawa.pl/-/park-pod-kopcem-powstania-warszawskiego-znow-otwarty> (dostęp: 13.09.2024).

³⁹Ibidem.

wspomnianym kopcu, a cały teren przystosowano dla osób niepełnosprawnych. Rewitalizacja była częścią 100 projektów dla miasta, które wcześniej zapowiedział prezydent Rafał Trzaskowski.

W Warszawie dużą popularność zyskują parki kieszonkowe. Wiele z nich powstało w ramach budżetu obywatelskiego. Tylko w 2022 roku w przestrzeni stolicy otwarto sześć *pocketparks*, m.in. na Pradze, Bielanach czy Ursynowie⁴⁰. Jedną z najnowszych realizacji to zagospodarowanie zaniedbanego skweru przy stacji kolejowej Miedzeszyn na Wawrze⁴¹.

Trójmiasto

Już w 2017 roku w Gdyni zapoczątkowano konsultacje społeczne ws. nowego parku publicznego w centrum. Trzeci i zarazem ostatni etap budowy parku zakończono latem 2023 roku. Na zielonym terenie w pierwszym etapie pobudowano wiele atrakcji, m.in. stoliki do gry w szachy, siłownię zewnętrzną, ogród sensoryczny, tor do gry w bule, altanę wypoczynkową, i trzy podesty sceniczne⁴². Drugi etap to wzniesie infrastruktury dla dzieci i młodzieży, tj. dużego placu zabaw ze ścianą do rysowania, linowego placu zabaw i *skateparku*⁴³. Trzeci wiązał się z nasadzeniami krzewów, drzew i roślin miododajnych. Oprócz wymienionych atrakcji pod parkiem ulokowano podziemny parking, będący remedium dla brakujących w Gdyni miejsc parkingowych. Wcześniej plan zagospodarowania przestrzennego zakładał w tym miejscu budowę nowej siedziby urzędu miasta oraz rynku⁴⁴.

W Gdańsku nowy park w dzielnicy Wrzeszcz utworzyła tamtejsza politechnika. Teren zielony jest uzupełnieniem nowoczesnego kompleksu IT, gdzie znajduje się superkomputer „Kraken”⁴⁵. Energooszczędny i proekologiczny park z 2023 roku posiada amfiteatr, otwartą siłownię, łąki kwietne i ogrody deszczowe⁴⁶.

Od 2021 roku w największym mieście Trójmiasta, planowana jest budowa Parku Południowego o powierzchni 77 ha. W tym przypadku władze miejskie zaprezentowały interesujące podejście do *masterplanu*, zapraszając do konsultacji mieszkańców, obawiających się negatywnego wpływu budowy na środowisko naturalne. Wszak nowy park powstanie nad dwoma potokami – Oruńskim i Kozackim oraz zbiornikami retencyjnymi Świętokrzyska I i II⁴⁷. Przedstawiciele miasta z troską podeszli do projektu urządzenia Parku Południowego, przeprowadzając inwentaryzację gatunków na wskazanym obszarze. Przedstawili również podział parku na cztery strefy: dziką (ze ścieżkami leśnymi i nadwieszonymi), naturalnej sukcesji (z leśnym amfiteatrem, punktami obserwacyjnymi, pomostami, leśną biblioteką i miejscem na ognisko), strefę łąkowo-pólną (z dzikim sadem, ogrodem miejskim, piknikowiskiem polnym i „motylą łąką”) oraz strefę aktywności i rekreacji (z grillowiskiem, placem zabaw, altanami, parkiem linowym,

⁴⁰Nowe parki kieszonkowe w Warszawie, <https://um.warszawa.pl/-/nowe-parki-kieszonkowe-w-warszawie> (dostęp: 13.09.2024).

⁴¹Park kieszonkowy przy ul. Patriotów, <https://wawer.um.warszawa.pl/-/park-kieszonkowy-przy-patriotow> (dostęp: 13.09.2024).

⁴²Poznaj Park Centralny: część 1, czyli zmysły i rekreacja, <https://www.gdynia.pl/dla-mediow/komunikaty.4100/poznaj-park-centralny-czesc-1-czyli-zmysly-i-rekreacja.575698> (dostęp: 13.09.2024).

⁴³Poznaj Park Centralny: część 2, czyli para na ruch, <https://www.gdynia.pl/dla-mediow/komunikaty.4100/poznaj-park-centralny-czesc-2-czyli-pora-na-ruch.575713> (dostęp: 13.09.2024).

⁴⁴M. Jerzak, Nowy Park Centralny w Gdyni. Zamiast centrum handlowego!, <https://www.designalive.pl/nowy-park-centralny-w-gdyni-dla-wszystkich/> (dostęp: 13.09.2024).

⁴⁵Nowy park we Wrzeszczu od Politechniki Gdańskiej, <https://pg.edu.pl/aktualnosci/2023-10/nowy-park-we-wrzeszczu-od-politechniki-gdanskiej> (dostęp: 13.09.2024).

⁴⁶Ibidem.

⁴⁷Jaki będzie Park Południowy? Masterplan jest gotowy. Cztery strefy, most linowy, sady..., <https://www.gdansk.pl/wiadomosci/Masterplan-Parku-Poludniowego-gotowy.a.238604> (dostęp: 13.09.2024).

strefą dla *foodtrucków*, *pumptrackiem*, *skateparkiem* strefą pachnącą)⁴⁸. Niestety budowa parku opóźnia się, ale lokalne władze zapowiedziały na wrzesień 2024 roku dyskusje z mieszkańcami nad projektem miejscowego planu przestrzennego.

Inne przykłady

Pozostałe duże miasta także inwestują w zieleni miejską. Wiosną 2024 roku w Krakowie zrealizowano projekt Park Rzeczny Tetmajera, o powierzchni 13 ha. Zielony teren na Bronowicach Małych rozciąga się aż po zbiornik Pasternik i las graniczący z uroczyskiem w Rzęsce⁴⁹. W Krakowie od kilku lat trwają prace nad Parkiem Woźniców, który w przyszłości ma zająć 19 ha. Według założeń park linearny na Czyżynach będzie pełnić funkcje korytarza ekologicznego z wyznaczonymi strefami: edukacyjną, rozrywkową, sportową i wypoczynkową⁵⁰.

Nowy teren zieleni zyskali w 2024 roku mieszkańcy Wrocławia. Jeszcze kilka lat temu w Dolinie Olszówki Krzyckiej, plan miejscowy zakładał budowę kolektora deszczowego. Dzięki interwencji mieszkańców udało się przekształcić teren w park z kolektorem pod postacią rowu i trzech zbiorników retencyjnych⁵¹.

Z kolei w Lublinie, samorząd lokalny zamierza urządzać rozległy teren zieleni na Osiedlu Łąkowa z trawiastą plażą nad rzeką Bystrzycą. Budowa Parku Nadrzecznego z urozmaiconą infrastrukturą sportowo-rekreacyjną ma zakończyć się w 2028 roku⁵².

Nowe parki projektowane są też w mniejszych miastach. Jednak ograniczenie środków budżetów, kosztowne utrzymanie dotychczasowych zieleńców oraz deficyt dostępnych terenów nie ułatwiają władzom budowy enklaw zieleni w przestrzeni publicznych. Dlatego władze tychże ośrodków, kładą nacisk na rewitalizację już istniejących parków i skwerów. Modernizacja często obejmuje wymianę małej architektury, nasadzenia, oczyszczanie stawów parkowych czy montaż monitoringu. W 2024 roku sfinalizowano budowę parków, m.in. w Szprotawie, Zgierzu czy Janikowie.

Kontrowersje

W przypadku miejskich terenów zieleni największe emocje, wśród mieszkańców i aktywistów, wywołują plany wycinki drzewostanu. Jednym z najbardziej ekstremalnych przykładów dewastacji w przestrzeni publicznej była likwidacja części parku w Rybniku. Na przełomie 2012 i 2013 roku władze miasta wystawiły na sprzedaż teren w centrum, na którym znajdował się park⁵³. Po kilku miesiącach inwestor ogłosił w tym miejscu budowę hipermarketu, dużego parkingu i budynku mieszkalnego. Rybniczanie wyrazili swój sprzeciw wobec tej decyzji, która wiązała się z wycinką parkowego drzewostanu. W lutym 2015 roku inwestor zapewnił mieszkańców o zmianie planu i oszczędzeniu

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ J. Białek, Nowy park w Krakowie zachwyca i paraliżuje ruch w całej okolicy. Urzędnicy o Parku Tetmajera: Problemu nie da się rozwiązać z dnia na dzień, <https://gazetakrakowska.pl/nowy-park-w-krakowie-zachwyca-i-paralizuje-ruch-w-calej-okolicy-urzednicy-o-parku-tetmajera-problemu-nie-da-sie-rozwiazac-z-ar/c1-18564121> (dostęp: 14.09.2024).

⁵⁰ P. Rąpański, To ma być najdłuższy park w Krakowie – Park Woźniców. Powstała koncepcja, są wizualizacje, zrobiono plac zabaw i co dalej?, <https://gazetakrakowska.pl/to-ma-byc-najdluzszy-park-w-krakowie-park-woznicow-powstala-koncepcja-sa-wizualizacje-zrobiono-plac-zabaw-i-co-dalej/ar/c1-17665923> (dostęp: 14.09.2024).

⁵¹ M. Szczyrba, Park Krzycki gotowy! Udało się zachować naturalny charakter zielonej enklawy. W niedzielę będzie piknik, <https://www.wroclaw.pl/zielony-wroclaw/park-krzycki-gotowy-raclawicka-skarbowcow-piknik-otwarcie-24-marca> (dostęp: 14.09.2024).

⁵² Kolejny krok do powstania Parku Nadrzecznego, <https://lublin.eu/lublin/przestrzen-miejska/aktualnosci/kolejny-krok-do-powstania-parku-nadrzecznego,449,2133,1.html> (dostęp: 14.09.2024).

⁵³ Skandal w Rybniku: wycięli w pień cały park. Zamiast drzew będzie hipermarket, https://www.bryla.pl/bryla/1,85300,17591454,Skandal_w_Rybniku_wycieli_w_pien_caly_park_Zamiast.html (dostęp: 14.09.2024).

sporej liczby drzew⁵⁴. Kilka dni po spotkaniu, rankiem doszło do wycinki drzew i krzewów⁵⁵. Po rybnickim parku pozostały jedynie latarnie.

Do podobnej sytuacji doszło w Chorzowie. W 2024 roku na terenie Parku Śląskiego wycięto 1265 drzew pod budowę dyskontu, parkingu oraz czterech apartamentowców⁵⁶. Zbulwersowani mieszkańcy i przedstawiciele organizacji ekologicznych, zorganizowali protest przeciw działaniom dewelopera. Medialnego rozgłosu nabrała sprawa masowej wycinki drzewostanu w warszawskim Ogrodzie Krasińskich w 2013 roku. Modernizacja zabytkowego, ale zaniedbanego terenu oznaczała usunięcie ponad 300 drzew⁵⁷. Zarząd Terenów Publicznych, odpowiedzialny za rewitalizację parku, usprawiedliwił swoje poczynania wprowadzeniem gospodarki drzewostanem pośród samosiejek i przywróceniem dawnego krajobrazu⁵⁸. Utrata tyłu drzew zaniepokoiła mieszkańców Warszawy. Zareagował znany aktor Olgierd Łukasiewicz, który złożył doniesienie o popełnieniu przestępstwa i podejrzenie o przekroczenie prawa przepisów ochrony przyrody⁵⁹. Natomiast aktywność mieszkańców i aktywistów przybrała charakter happeningu, podczas którego zgromadzeni pod bramą parku, zapalali znicze, składali kwiaty oraz powiesili fotografię martwej sowy.

Konkluzja

W dużych miastach Polski powstają nowe parki publiczne, skwery i parki kieszonkowe. Nowoczesne tereny zieleni mają bogatą ofertę atrakcji dla różnych grup wiekowych oraz pełnią funkcję integrującą pokolenia. Miejskie władze mają na uwadze potrzeby mieszkańców, dla których place zabaw, boiska bądź siłownie w parkach są już niewystarczające. Dlatego w przestrzeniach parkowych pojawiają się takie obiekty, jak ogrody sensoryczne, tężnie solankowe lub mini-skanseny. Tym samym tereny te nie tylko „sprowadzają” przyrodę w miejską tkankę, ale i wzmacniają cele kulturalne miasta.

Włodarze mniejszych ośrodków starają się przede wszystkim rewitalizować dawne parki i skwery. Wiele z nich przez lata nie była modernizowana, a infrastruktura i mała architektura popadła w ruinę. Nie dbano o drzewostan i krzewostan, który mieszał się z samosiejkami, burząc dawny krajobraz parku.

Działania lokalnych samorządów w zakresie przywrócenia zieleni miastu, bywają krytykowane przez mieszkańców oraz aktywistów. Niestety przeprowadzane remonty parków mogą oznaczać wycinkę drzewostanu. Jakkolwiek decyzje o likwidacji drzew nie są podejmowane *ad hoc*, ale poprzedzają je konsultacje ze środowiskami eksperckimi. Wydaje się, że sprawniejsza komunikacja na linii urząd – mieszkańcy zapobiegłaby nieporozumień i konfliktów. Zatem samorządowcy powinni stawiać na konsultacje społeczne, w których to brałoby udział aktywiści i eksperci: konserwatorzy zabytków, architektki krajobrazu, botanicy oraz historycy.

⁵⁴ Ibidem.

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Wycięli 1265 drzew w parku, żeby postawić dyskont. Sprawą zajmie się prokuratura, <https://noizz.pl/spoleczenstwo/wycieli-1265-drzew-w-parku-zeby-postawic-dyskont-sprawa-zajmie-sie-prokuratura/srlhstc> (dostęp: 14.09.2024).

⁵⁷ Wycięli 300 drzew w Ogrodzie Krasińskich. "Skandal, dewastacja", <https://tvn24.pl/tvnwarszawa/najnowsze/wycieli-300-drzew-w-ogrodzie-krasinskih-skandal-dewastacja-ls215366> (dostęp: 14.09.2024).

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ Wycinka w Ogrodzie Krasińskich trafiła do prokuratury, <https://tvn24.pl/tvnwarszawa/najnowsze/wycinka-w-ogrodzie-krasinskih-trafila-do-prokuratury-ls415141> (dostęp: 14.09.2024).

Bibliografia

- Antuchowski P., *Mieszkańcy Górczyna wygrali walkę o zielen. Park linearny powstanie w Poznaniu dzięki najdroższemu planowi w historii*, <https://gloswielpolski.pl/mieszkanicy-gorczyzna-wygrali-walke-o-zielen-park-linearny-powstanie-w-poznaniu-dzieki-najdrozszemu-planowi-w-historii/ar/c9-18012811> (dostęp: 12.09.2024).
- Białek J., *Nowy park w Krakowie zachwyca i paraliżuje ruch w całej okolicy. Urzędnicy o Parku Tetmajera: Problemu nie da się rozwiązać z dnia na dzień*, <https://gazetakrakowska.pl/nowy-park-w-krakowie-zachwyca-i-paralizuje-ruch-w-calej-okolicy-urzednicy-o-parku-tetmajera-problemu-nie-da-sie-rozwiazac-z/ar/c1-18564121> (dostęp: 14.09.2024).
- Böhme G., *Filozofia i estetyka przyrody*, Warszawa 2002.
- Borowik A., *Park Śląski w Chorzowie. Projekty i realizacje z lat 1950–1989*, Warszawa 2020.
- Ciołek G., *Ogrody polskie*, Warszawa 1978.
- Górczyński M., *Dziewiętnastowieczny park miejski w Kaliszu. Historia, władza i komercja w przestrzeni kultury popularnej*, „Kultura Popularna” 2013, nr 3(37).
- *Jaki będzie Park Południowy? Masterplan jest gotowy. Cztery strefy, most linowy, sady...*, <https://www.gdansk.pl/wiadomosci/Masterplan-Parku-Poludniowego-gotowy,a,238604> (dostęp: 13.09.2024).
- Jerzak M., *Nowy Park Centralny w Gdyni. Zamiast centrum handlowego!*, <https://www.designalive.pl/nowy-park-centralny-w-gdyni-dla-wszystkich/> (dostęp: 13.09.2024).
- Kędzierski M., *Od idei miast-ogrodów do ruchu partyzantki ogrodniczej. Społeczne i kulturowe aspekty postaw proekologicznych mieszkańców miasta*, Poznań 2022.
- *Kolejny krok do powstania Parku Nadrzecznego*, <https://lublin.eu/lublin/prze-strzen-miejaska/aktualnosci/kolejny-krok-do-powstania-parku-nadrzecz-nego,449,2133,1.html> (dostęp: 14.09.2024).
- Kozłowski S., Borowska M., *Rewitalizacja Historycznego Centrum Łęczycy*, „Studia Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN” 2012, nr 144.
- *Lokomotywa i wagon już w Parku Rataje*, <https://www.rynek-kolejowy.pl/wiadomosci/lokomotywa-i-wagon-juz-w-parku-rataje-88260.html> (dostęp: 12.09.2024).
- Łupienko A., *Miejskie parki publiczne zaboru rosyjskiego i austriackiego jako przestrzenie publiczne w drugiej połowie XIX wieku*, [w:] *Architektura w mieście, architektura dla miasta. Przestrzeń publiczna w miastach ziem polskich w „długim” XIX wieku*, red. Łupienko A., Zabłocka-Kos A., Warszawa 2019.
- *Miedzy blokami stanęła lokomotywa*, <https://tvn24.pl/poznan/poznan-miedzy-blokami-stanela-lokomotywa-ma-przypominac-o-historii-ra860409-ls2338447> (dostęp: 12.09.2024).
- *Na Łacinie powstanie nowy park. Ogłoszono konkurs*, <https://www.poznan.pl/mim/info/news/na-lacinie-powstanie-nowy-park-ogloszono-konkurs,222052.html> (dostęp: 12.09.2024).
- *Nowe parki kieszonkowe w Warszawie*, <https://um.warszawa.pl/-/nowe-parki-kieszonkowe-w-warszawie> (dostęp: 13.09.2024).
- *Nowy park w Warszawie coraz bliżej*, <https://um.warszawa.pl/-/nowy-park-w-warszawie-coraz-blizej> (dostęp: 13.09.2024).
- *Nowy park we Wrzeszczu od Politechniki Gdańskiej*, <https://pg.edu.pl/aktualnosci/2023-10/nowy-park-we-wrzeszczu-od-politechniki-gdanskiej> (dostęp: 13.09.2024).
- *Park kieszonkowy przy ul. Patriotów*, <https://wawer.um.warszawa.pl/-/park-kieszonkowy-przy-patriotow> (dostęp: 13.09.2024).

- *Park linearny na Bielanych prawie gotowy*, <https://um.warszawa.pl/-/park-linearny-na-bielanach-prawie-gotowy> (dostęp: 13.09.2024).
- *Park na Osii Królewskiej otwarty!*, <https://wilanow.um.warszawa.pl/-/park-na-osi-królewskiej-otwarty-> (dostęp: 13.09.2024).
- *Park pod Kopcem Powstania Warszawskiego znów otwarty*, <https://um.warszawa.pl/-/park-pod-kopcem-powstania-warszawskiego-znow-otwarty> (dostęp: 13.09.2024).
- *Park Rataje w Poznaniu prawie gotowy. Powstaje "ogród zmysłów" i skansen zabytkowych lokomotyw*, https://www.propertydesign.pl/architektura/104/park_rataje_w_poznaniu_prawie_gotowy_powstaje_ogrod_zmyslow_i_skansen_zabytkowych_lokomotyw,18376.html (dostęp: 12.09.2024).
- *Park Rataje*, <https://pim.poznan.pl/inwestycje/archiwum-wspolfinansowanych-ze-srodkow-ue/park-rataje> (dostęp: 12.09.2024).
- *Park Rataje*, <https://pim.poznan.pl/inwestycje/archiwum-wspolfinansowanych-ze-srodkow-ue/park-rataje> (dostęp: 12.09.2024).
- *Park Rataje*, <https://www.poznan.pl/mim/wortals/zzm/-,p,62938,64258.html> (dostęp: 12.09.2024).
- *Poznaj Park Centralny: część 1, czyli zmysły i rekreacja*, <https://www.gdynia.pl/dla-mediow/komunikaty,4100/poznaj-park-centralny-czesc-1-czyli-zmysly-i-rekreacja,575698> (dostęp: 13.09.2024).
- *Poznaj Park Centralny: część 2, czyli pora na ruch*, <https://www.gdynia.pl/dla-mediow/komunikaty,4100/poznaj-park-centralny-czesc-2-czyli-pora-na-ruch,575713> (dostęp: 13.09.2024).
- Rąpalski P., *To ma być najdłuższy park w Krakowie – Park Woźniców. Powstała koncepcja, są wizualizacje, zrobiono plac zabaw i co dalej?*, <https://gazetakrakowska.pl/to-ma-byc-najdluzszy-park-w-krakowie-park-woznicow-powstala-koncepcja-sa-wizualizacje-zrobiono-plac-zabaw-i-co-dalej/ar/c1-17665923> (dostęp: 14.09.2024).
- *Rozpoczyna się budowa Parku Linearnego Suwak*, <https://um.warszawa.pl/-/rozpoczyna-sie-budowa-parku-linearnego-suwak> (dostęp: 13.09.2024).
- Rybicka E., *Biopolis – przyroda i miasto*, „Teksty Drugie” 2018, nr 2.
- *Skandal w Rybniku: wycięli w pień cały park. Zamiast drzew będzie hipermarket*, https://www.bryla.pl/bryla/1,85300,17591454,Skandal_w_Rybniku_wycieli_w_pien_caly_park_Zamiast.html (dostęp: 14.09.2024).
- Skorupski M., *Leśny Park Kultury i Wypoczynku w Bydgoszczy*, „Sylwan” 1991, nr 6.
- Szczyrba M., *Park Krzycki gotowy! Udało się zachować naturalny charakter zielonej enklawy. W niedzielę będzie piknik*, <https://www.wroclaw.pl/zielony-wroclaw/park-krzycki-gotowy-raclawicka-skarbowcow-piknik-otwarcie-24-marca> (dostęp: 14.09.2024).
- *W Poznaniu może powstać nowy park*, <https://www.poznan.pl/mim/info/news/w-poznaniu-moze-powstac-nowy-park,195088.html> (dostęp: 12.09.2024).
- *Wycięli 1265 drzew w parku, żeby postawić dyskont. Sprawą zajmie się prokuratura*, <https://noizz.pl/spoleczenstwo/wycieli-1265-drzew-w-parku-zeby-postawic-dyskont-sprawa-zajmie-sie-prokuratura/srlhstc> (dostęp: 14.09.2024).
- *Wycięli 300 drzew w Ogrodzie Krasieńskich. "Skandal, dewastacja"*, <https://tvn24.pl/tvnwarszawa/najnowsze/wycieli-300-drzew-w-ogrodzie-krasieńskich-skandal-dewastacja-ls215366> (dostęp: 14.09.2024).
- *Wycinka w Ogrodzie Krasieńskich trafiła do prokuratury*, <https://tvn24.pl/tvnwarszawa/najnowsze/wycinka-w-ogrodzie-krasieńskich-trafila-do-prokuratury-ls415141> (dostęp: 14.09.2024).
- Zawadzka A., Korwel-Lejkowska B., Czochański J.T., *Zagubieni wśród parków*, „Metropolitan” 2017, nr 2(8).

O AUTORZE

Maciej Kędziński – doktor nauk o kulturze i religii, absolwent studiów doktoranckich na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Autor rozprawy doktorskiej zatytułowanej *Od idei miasta-ogrodu do ruchu partyzantki ogrodniczej. Społeczne i kulturowe aspekty postaw proekologicznych mieszkańców miasta*. W artykułach naukowych i popularnonaukowych podejmuje tematy związane z problemami współczesnych przestrzeni miejskich, szczególnie w kontekście ekologii. Naukowo zajmuje się również historią architektury i urbanistyki, utopiami miejskimi oraz aktywnością ruchów obywatelskich w miastach.

STRZECZENIE

Celem niniejszego tekstu jest dokonanie krótkiej analizy aktywności samorządów lokalnych w kontekście procesu zazieleniania przestrzeni publicznych. Przegląd działań estetyczno-ekologicznych inicjowanych przez władze miast, zostanie poprzedzony rysem historycznym, prezentującym rozwój parków na ziemiach polskich od czasów zaborów po XXI wiek. Następnie na podstawie wybranych miast, m.in. Poznania, Warszawy czy Gdyni, przedstawione będą najnowsze realizacje form parkowych, za które odpowiadają miejskie władze. Analiza obejmie nie tylko konkretne masterplany planowanych inwestycji, ale i ekologiczne, krajobrazowe, a nawet społeczne podłoże, warunkujące powstanie nowych terenów zieleni. Natomiast wątek dotyczący kontrowersyjnych decyzji lokalnych władz, w sprawie wycinki drzewostanu parkowego w miejskich przestrzeniach, stanowić będzie przeciwwagę do udanych projektów, zrealizowanych w miastach.

Słowa kluczowe:

miasto, park, samorząd, mieszkańcy

Opinie wyrażone w powyższym tekście mają charakter autorski i nie należy ich traktować jako stanowiska Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej im. Jerzego Regulskiego

....

Warszawa, kwiecień 2024
Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej im. Jerzego Regulskiego
ul. Edwarda Jelinka 6, 01-646 Warszawa

WWW.FRDL.ORG.PL